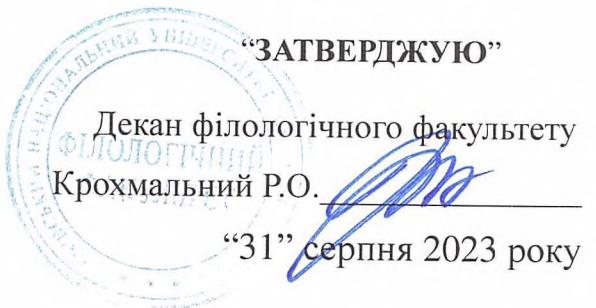

Львівський національний університет імені Івана Франка

Філологічний факультет

Катедра української мови імені професора Івана Ковалика

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

(шифр і назва навчальної дисципліни)

напряму підготовки 0305 Філологія

(шифр і назва напряму підготовки)

для спеціальності (стей) **7.030501 українська мова та література**

спеціалізації українська мова та література

(назва спеціалізації)

університету, факультету Львівський національний університет ім. І.Франка, філологічний
факультет, українське відділення

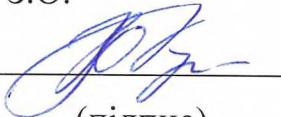
Робоча програма навчальної дисципліни для студентів за напрямом підготовки
0305 Філологія, спеціальністю **7.030501 Українська мова та література 2023**
року.

Розробники: кандидат філологічних наук, доцент Добосевич У. Б., кандидат філологічних наук, доцент Висоцька Т.Й.

Робоча програма розглянута на засіданні катедри української мови імені професора Івана Ковалика

Протокол № 1 від «31» серпня 2023 р.

Завідувач катедри Купчинська З.О.

(підпис) (Купчинська З.О.)
(прізвище та ініціали)

«31» серпня 2023 р

Затверджено Вченого радою філологічного факультету

Протокол № 1 від «31» серпня 2023 р.

«31» серпня 2023 р. Голова
(підпис) (Крохмальний Р.О.)
(прізвище та ініціали)

Форма навчання	Ку pc	Се mestр	Всього	у тому числі (год.):			Самостійна робота (год.)	Контрольні роботи (шт.)	Розрахунково-графічні роботи (шт.)	Курсові проекти (роботи), (шт.)	Залік (сесія)	Екзамен (семестр.)
				Загальний обсяг (год.)	Лекції (год.)	Лабораторні (год.)						
Денна	3	5			32-32		16					10
Вечірня												
Заочна												

Мета та завдання навчальної дисципліни

Предметом історії української літературної мови як окремої навчальної дисципліни є вивчення загальних процесів розвитку літературної мови, її зародження, становлення, еволюція від початків до сучасного стану.

Основними завданнями курсу є:

- виділити етапи формування української літературної мови та охарактеризувати основні тенденції у межах кожного часового зりзу;
- простежити взаємозв'язки між певними періодами становлення літературної мови - традиційне і нове у загальному спрямуванні мовотворчих процесів;
- виявити домінантні джерела творення літературної мови кожного періоду;
- з'ясувати причини взаємодії української літературної(писемної) мови з іншими слов'янськими та неслов'янськими мовами та наслідки міжмовних контактів;
- прослідкувати за взаємодією літературної мови з живою розмовною мовою, презентованою різноманітністю територіальних та соціальних діалектів;
- окреслити шляхи вироблення лексичного і стилевого фонду мови, закріплення граматичних і правописних норм;
- ознайомити студентів з основними писемними пам'ятками української мови;
- визначити місце видатних письменників, учених, церковних, політичних і культурних діячів у літературному мовотворенні.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен

знати:

- предмет, завдання, значення та основні поняття курсу історії української літературної мови,
 - періодизацію історії української літературної мови, основні етапи її становлення,
 - загальні тенденції формування літературно-писемної мови у межах кожного з періодів
 - особливості писемних пам'яток української мови
 - історію становлення українського правопису
 - стан та перспективи дослідження історії української літературної мови
- вміти:**
- аналізувати особливості мови писемних пам'яток різних періодів, виявляти риси української мови,
 - інтерпретувати традиційні чи інноваційні мовні явища кожного з періодів творення української літературної мови,
 - виявляти у текстах ознаки різних правописних систем.

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Староукраїнський та середньоукраїнський періоди в історії становлення української літературної мови.

Тема 1. Історія української літературної мови як мовознавча галузь і навчальна дисципліна. Предмет, завдання, значення курсу. Основні джерела пізнання історії української літературної мови. Поняття “українська літературна мова” та зміни у його змісті на різних етапах становлення. Кодифікованість норм, загальноприйнятість, поліфункційність, стильова диференціація як ознаки літературної мови. Основні джерела творення літературної мови. Поняття „мовна ситуація” і «мовна політика» в курсі історії української літературної мови. Соціально-культурний чинник в історії літературної мови. Періодизація історії української літературної мови.

Тема 2. Загальна характеристика мовної ситуації Київської Русі. Руська (українська) літературно-писемна мова та старослов'янська, їх співіснування і взаємодія у писемних текстах. Фонетико-орфографічні та морфологічні ознаки української мови у руських списках старослов'янських текстів. Основні тенденції розвитку руської літературно-писемної мови і шляхи формування її лексичного складу у процесі взаємодії з іншими мовами (старослов'янською, грецькою тощо).

Тема 3. Загальна характеристика середньоукраїнської літературно-писемної мови. Статус руської мови у Великому Литовському князівстві та в Речі Посполитій і його закріплення в офіційних документах. Традиції і розвиток ділового письменства на слов'янських землях та в Україні. Другий південнослов'янський вплив та його ознаки у правописній системі. Взаємодія української літературно-писемної мови у із церковнослов'янською, польською, грецькою, латинською, німецькою, італійською у пам'ятках різних стилів. Розвиток мовознавчої думки у XVI – першої половини XVII ст. на українських землях. Розвиток української літературної мови у другій половині XVII – XVIII ст.

Змістовий модуль 2. Нова доба в історії української літературної мови (кінець XVIII – XIX ст.).

Тема 1. Ідеї романтизму та формування нової парадигми української культури в період слов'янського відродження – суспільно-культурний фон. Творення нової української літературної мови на народнорозмовній основі. “Енеїда” Івана Котляревського як нове явище в історії становлення української літературної мови. Зв’язок мови твору із традиціями української літературно-писемної мови і новаторські тенденції. Мовотворчі завдання українських романтиків. Галичина у процесах мовотворення у першій половині XIX ст.

Тема 2. Феномен Шевченка як основоположника української літературної мови. Концепція літературної мови П.Куліша, його літературно-публіцистична та наукова діяльність, перекладацька праця у розбудові української літературної мови.

Тема 3. Цenzура і заборона українського друкованого слова у підросійській Україні (Валуєвський обіжник 1863р., Емський указ 1876р. та ін.). Суспільний статус української мови в Галичині. Загальні тенденції і джерела формування літературної мови у другій половині XIX ст. Становлення норм українського правопису на Лівобережжі (Київський правопис, правопис П.Куліша, правописна система М.Драгоманова, Б.Грінченка) та в Галичині (друга хвиля “азбучної війни”, правопис Є.Желехівського, діяльність С.Смаль-Стоцького та офіційне затвердження норм фонетичного правопису у 1893 році). Дискусія 1891 – 1892 рр. навколо проблем літературного мовотворення. Значення дискусії у виробленні основних зasad формування єдиної української літературної мови. Роль української інтелігенції у розбудові літературної мови.

Змістовий модуль 3. Функціонування та розвиток української літературної мови у ХХ ст.

Тема 1. Перша половина ХХ ст.. у процесах творення української літературної мови. Загальні тенденції у мовотворчих процесах. Мотиви та засоби українізації 1925 – 1932 рр., наслідки українізації у процесі творення наукового, офіційно-ділового, публіцистичного стилів української мови.

Тема 2. Українська літературна мова у середині ХХ ст. Суспільний статус української мови.

Тема 3. Українська літературна мова у другій половині ХХ ст. Мовно-літературно-політична діяльність шістдесятників.

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
1.	Особливості мови найдавніших написів (легенди на монетах, написи на Гніздовській корчазі, Тмутороканському камені, графіті на стінах Софійського собору тощо). Староукраїнська літературно-писемна мова у юридичних, ділових, літописних, художніх, епістолярних текстах киеворуського періоду. Старослов’янська мова у релігійній сфері (канонічна, житійна та проповідницька література). Взаємодія старослов’янської та української мов у писемних пам’ятках високого (Остромирове Євангеліє, “Слово про закон і благодать” митрополита Іларіона, ораторсько-проповідницька проза,	

	<p>Ізборники Святослава, житія Бориса і Гліба та Феодосія Печерського тощо), середнього (“Слово о полку Ігоревім”, “Повчання дітям” Володимира Мономаха, “Житіє і ходіння...” ігумена Даниїла, “Повість минулих літ”, Київський та Галицько-Волинський літописи) та низького (“Руська правда”, новгородські та звенигородські берестяні грамоти) стилів. Фонетичні, словотвірні, морфологічні, лексичні та синтаксичні риси української мови у писемних пам’ятках.</p>	
2.	<p>Українська мова в церковних проповідях та спроби її запровадження у практику богослужіння. Ідеї перекладу Святого Письма народними мовами та їх втілення у Пересопницькому Євангелії, Крехівському Апостолі, учительних Євангеліях та інших релігійних текстах. Риси української мови у цих пам’ятках, їх значення у творенні української літературної мови.</p> <p>Особливості мови полемічної літератури XVI – першої половини XVII ст.; компоненти публіцистичного, релігійного, художнього та розмовно-побутового стилів у творах Івана Вишенського.</p> <p>Драматичні твори (шкільна драма та інтермедія) у процесі формування літературно-писемної мови. Натуралістичне копіювання живої розмовної мови (проста мова) в інтермедіях Якуба Гаватовича та інших письменників як стилістичний засіб комічного. Народнорозмовні елементи у віршованих творах.</p> <p>Особливості мови ділових документів, експансія польської та латинської мов у системі офіційно-ділового письменства.</p>	
3.	<p>Народнорозмовна мова, просторіччя та усна творчість як основа поеми «Енеїда» Івана Котляревського, строкатість фонетичних, граматичних та лексичних явищ. Особливості мови п’ес Івана Котляревського. Явище “мовної котляревщини” .</p> <p>Праця Гр. Квітки-Основ’яненка, П.Гулака-Артемовського, Є.Гребінки над українським словом у художньому стилі: від гумору до серйозних тем. Спроби використання української мови у публіцистичному стилі.</p>	
4.	<p>Загальні тенденції і джерела формування літературної мови у другій половині XIX ст. Обговорення проблеми неологізмів(Б.Грінченко, О.Пчілка, М.Старицький, К.Михальчук), „кування слів” як одна з визначальних тенденцій творення лексичного складу української літературної мови. Питання про запозичення та їх адаптацію на україномовному ґрунті. Народнорозмовне та фольклорне джерело творення літературної мови.</p> <p>Збагачення лексичного і стилювого фондів української літературної мови під впливом позамовних чинників – розвиток суспільних відносин, політичної думки, наукові та технічні досягнення, нові ідейно-естетичні течії у мистецтві та літературі.</p> <p>Участь Б.Грінченка, І.Франка, І.Верхратського, І.Кокорудза, М.Школиченка, А.Кримського у дискусії 1891 – 1892 рр. навколо проблем літературного мовотворення. Значення дискусії у</p>	

	виробленні основних зasad формування єдиної української літературної мови.	
5.	<p>Участь І.Нечуя-Левицького, І.Стешенка, В.Гнатюка, М.Левицького у мовних дискусіях 1905 – 1907 та 1912 – 1913 рр. та їх роль у становленні української літературної мови. Вироблення критеріїв унормування літературної мови. ”Словарь української мови” за редакцією Б.Грінченка – „перший щабель на шляху створення наукового українського словника”.</p> <p>Праця М.Грушевського, Д.Донцова та інших суспільних та політичних діячів у виробленні суспільно-політичної лексики української літературної мови. Початки наукового опрацювання правописних норм (правопис І.Огієнка). Потреби україномовної освіти та спроби нормалізації у підручниках української мови О. Курило, О. Синявського, М. Сулими, В.Сімовича.</p>	
6.	<p>Заснування і науково-дослідна діяльність Інституту української наукової мови. Вироблення основних зasad творення наукового стилю, термінні словники з різних галузей знань. Кодифікація норм української мови у лексикографічному доробку українських учених. Правописні питання (Академічний правопис 1920 – 1921 рр.). Вироблення та усталення норм літературної мови, вивчення історії української мови та діалектології як основні напрями мовознавчої науки.</p>	
7.	<p>Проблеми української мови в контексті десталінізації суспільства. Мовно-літературно-політична діяльність шістдесятників – Б. Антоненко-Давидович, І.Дзюба, І. Світличний, С. Караванський як представники альтернативного українського мовознавства.</p> <p>Росіянізація як головний напрям радянської ідеології та мовної політики 70 – першої половини 80-х років. Витіснення української мови із засобів масової інформації, публіцистичного, офіційно-ділового та наукового стилів. Мова художньої літератури. Уніфікація української мови у напрямі до зближення з російською у правописних кодексах, мовознавчих студіях, термінних словниках.</p> <p>Українська літературна мова у другій половині 80-х років. Закон “Про мови в Українській РСР” та його реалізація.</p>	
8.	<p>Конституція України про статус української мови. Мовна компетенція українських громадян. Сучасний стан та проблеми українського літературного мовотворення, динаміка граматичних та лексичних норм. Літературна норма і усні форми функціонування української мови, „суржик” як патологічне мовне явище.</p> <p>Актуальні питання сучасного українського мовознавства. Правописні проблеми. Проект нового правопису 1999 р. та його обговорення.</p>	

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Початки писемності у східних слов'ян. Глаголиця і кирилиця, різновиди кириличного письма. Мистецтво української рукописної книги.	
2.	<p>Традиції і розвиток ділового письменства на слов'янських землях та в Україні.</p> <p>Мова ділових паперів як основа формування літературно-писемної мови періоду другої половини XIV – XV ст.</p> <p>Загальний огляд пам'яток юридично-ділового стилю, їх структурні частини та наповнення народнорозмовними елементами. Розмовна мова як базова у мовотворчому процесі. Діалектні елементи у мові грамот XIV – XV ст. Південно-західна діалектна основа середньоукраїнської літературної мови.</p>	
3.	Взаємодія руської літературно-писемної мови з іншими слов'янськими та неслов'янськими мовами (польською, чеською, латинською), розширення лексичного складу, іншомовні запозичення в офіційно-діловій та інших сферах. Питання про український та білоруський варіанти руської мови.	
4.	Відбиття особливостей руської літературно-писемної мови у “Словнику староукраїнської мови XIV – XV ст.”	
5.	Україна і Європа: вплив позамовних чинників на утвердження нових тенденцій у розвитку літературно-писемної мови. Розвиток шкільної освіти на українських теренах. Перші європейські та українські вищі навчальні заклади. Студенти-українці в університетах Італії, Німеччини, Чехії. Поширення ідей Гуманізму, Відродження та Реформації та їх проекція на проблеми творення національних літературно-писемних мов. Дискусії навколо мовних проблем в Італії, відгуки цих дискусій на українському ґрунті.	
6.	<p>Особливості мови полемічної літератури XVI – першої половини XVII ст.; компоненти публіцистичного, релігійного, художнього та розмовно- побутового стилів у творах Івана Вишенського.</p> <p>Драматичні твори (шкільна драма та інтермедія) у процесі формування літературно-писемної мови. Натуралістичне копіювання живої розмовної мови (проста мова) в інтермедіях Якуба Гаватовича та інших письменників як стилістичний засіб комічного. Народнорозмовні елементи у віршованих творах.</p> <p>Особливості мови ділових документів, експансія польської та латинської мов у системі офіційно-ділового письменства.</p>	

7.	Перші граматичні праці (“Буквар” Івана Федорова 1574р., „Граматика добrogлаголиваго еллинословенскаго языка” 1591р., „Грамматіка словенска” Л.Зизанія 1596р., „Грамматіки славенскія правилное синтагма” М.Смотрицького 1618 та 1619рр., „Грамматика словенская” І.Ужевича 1643 та 1645рр.) та словники (анонімний “Лексик с толкованіем словенських слов просто” кінця XVI ст., „Лексик...” Л.Зизанія 1596р., „Лексикон славеноросскій и имен тлкованіе” П.Беринди 1627р., “Синоніма словенороська”, “Лексикон латинський” Є.Славинецького, “Лексикон славено-латинський” Є.Славинецького та А. Корецького- Сатановського, т.зв. Семимовний словник).	
8.	Початки і розвиток друкарства на українських теренах, його роль у процесах формування літературно-письменної мови, розвиток нових жанрів передмови-присвяти і післямови.	
9.	Революція 1848 року в Австрійській імперії та її вплив на національне самоствердження українців (заснування кафедри української словесності у Львівському університеті, наукова діяльність Я.Головацького, створення Ради Народної Руської та її програма, перша газета для українців). Розвиток наукового і публіцистичного стилів української мови в Галичині. Галицькі граматики першої половини XIX ст. (І.Могильницького Й.Левицького, Й.Лозинського, М.Лучкай, І.Вагилевича). Питання правопису: перша хвиля “азбучної війни”.	
10.	Становлення норм українського правопису на Лівобережжі (Київський правопис, правопис П.Куліша, правописна система М.Драгоманова, Б.Грінченка) та в Галичині (друга хвиля “азбучної війни”, правопис Є.Желехівського, діяльність С.Смаль-Стоцького та офіційне затвердження норм фонетичного правопису у 1893 році).	
11.	Розширення сфер уживання української мови та зростання її престижу в добу Визвольних Змагань 1919 – 1920 рр. Сприятливі умови для утвердження української мови в офіційно-діловому, науковому, публіцистичному стилях. Праця М.Грушевського, Д.Донцова та інших суспільних та політичних діячів у виробленні суспільно-політичної лексики української літературної мови. Початки наукового опрацювання правописних норм (правопис І.Огієнка). Потреби україномовної освіти та спроби нормалізації у підручниках української мови О. Курило, О. Синявського, М. Сулими, В.Сімовича.	
	Разом	

Методичне забезпечення

1. Програма з історії української літературної мови /Уклала Добосевич У.Б. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І.Франка, 2005. – 12с.

2. Методичні вказівки для самостійної роботи з історії української літературної мови/Уклала Добосевич У.Б. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І.Франка, 2005. – 56с.

Рекомендована література

Базова Підручники

1. Огієнко І.(Іларіон). Історія української літературної мови. - К.,1995.
2. Плющ П.П. Історія української літературної мови. - К.,1971
3. Чапленко В. Історія нової української літературної мови (17ст. -1933).- Нью-Йорк,1970.
4. Курс історії української літературної мови / За ред. І.Білодіда.- У 2-х т. – К.,1958. – Т.1.; Т.2 – К., 1961.
5. Русанівський В.М. Історія української літературної мови. – К.,2001.

Практичні посібники

1. Бабич Н.Д. Історія української літературної мови: Практичний курс. - Львів,1993.
2. Блик О.П. Історія української літературної мови: Практичні заняття. - К.,1987.
3. Конобродська В. Історія української літературної мови. Практичні заняття. – Житомир,2002.
4. Ніка О. Історія української літературної мови. – К., 2014.

Хрестоматії

1. Тимошенко П.Д. Хрестоматія матеріалів з історії української літературної мови: У 2-х ч. - К.,1959, 1961.
2. Історія української мови: Хрестоматія/ Упор. С.Я.Єрмоленко, А.К.Мойсієнко. - К.,1996.
3. Історія українського правопису XVI – XX століття: Хрестоматія/ Упор. В.В.Німчук, Н.В. Пуряєва. – К.,2004.

Додаткова

1. Ажнюк Б. Національна ідентичність і мова в українській діаспорі//Сучасність. - 1999. - № 3. - С.128-140.
2. Бідер Г. Українська мова в Габсбурзькій монархії//Мовознавство. – 1997. - №1.
3. Горбач О. Засади періодизації історії української літературної мови й етапи її розвитку// Другий міжнародний конгрес україністів. Мовознавство. Доповіді і повідомлення. – Львів,1993.- С.8-12.
4. Єслінська У. Ділова мова XIV - XVст. в українському мовотворчому процесі// Другий міжнародний конгрес україністів. Мовознавство. Доповіді і повідомлення. - Львів,1993.- С.17-22.
5. Житецький П.Г."Енеїда" Котляревского и древнейший список ее в связи с обзором малорусской литературы XVIII века// Житецький П.Г. Вибрані праці. Філологія. - К.,1987.
6. Жовтобрюх М. Нарис історії українського радянського мовознавства (1918-1941). – К.,1991.

7. Жовтобрюх М. Староукраїнські грамоти як пам'ятки літературної мови// Мовознавство. – 1976. - №4. – С.6-10.
8. Жовтобрюх М.Мова української періодичної преси (кінець XIX – початок ХХст.) – К.,1970.
9. Кобилянський Б. Мова Григорія Сковороди// Кобилянський Б. Лекції з історії української літературної мови. - Львів,1965.
10. Куць О.М. Мовна політика в державотворчих процесах України. – Харків,2004.
11. Левченко Г.А. Нариси з історії української літературної мови першої половини XIX ст. - К.-Х.,1946. - С.107-140.
12. Мазурик Д. Сучасні тенденції в оновленні лексики української літературної мови// Вісник ЛНУ. Серія філологічна. – Вип..29. – Львів, 2000. – С.177-182.
13. Масенко Л. До проблеми спадкоємності старої писемної традиції в новій українській літературній мові// Мовознавство. - 1995. - № 4-5.
14. Масенко Л.Мова і суспільство. Постколоніальний вимір. – К.,2004.
15. Матвіяс І. Українська літературна мова і територіальні діалекти в їх взаємодії на різних історичних етапах //Українська літературна мова в її взаємодії з територіальними діалектами. К.,1977. - С.5-31.
16. Муромцева О.Г. Розвиток лексики української літературної мови в другій половині XIX - на початку ХХст. - Х.,1985.
17. Німчук В. Періодизація як напрямок дослідження генезису та історії української мови// Мовознавство. – 1997. - №6; 1998. - №1.
18. Німчук В. Початки літературних мов Київської Русі // Мовознавство. - 1982. - № 2. - С.21-31.
19. Німчук В.В. Мовознавство на Україні в XIV - XVІІІст. - К.,1985.
20. Німчук В.В. Староукраїнська лексикографія у її зв'язках з російською та білоруською. - К.,1980.
21. Передріenko В. Формування української літературної мови XVIII ст. на народній основі. - К.,1979.
22. Півторак Гр. Мовна ситуація В Київській Русі та її вплив на давньоруську периферію // Мовознавство. - 1997. - № 4-5. - С.3-10.
23. Півторак Гр. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов . Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі «спільнної колиски». – К.,2001. – С.54-97.
24. Статєєва В. Українські письменники про проблеми літературної мови та мовознавства кінця XIX - початку XX ст.- Ужгород,1997.
25. Стишов О. Особливості розвитку лексичного складу української мови кінця ХХст.(на матеріалі мови засобів масової інформації). – К.,2003.
26. Ткаченко О. Українська мова і українська культура// Українська мова. – 2003. - № 1, – С.3-13, № 2. – С.3-22 та №3-4. – С.3-17.
27. Чепіга І. Концепція літературної мови староукраїнських книжників XVI - першої половини XVII ст// Жанри і стилі в історії української літературної мови. - К.,1989. - С.79-93.
28. Чепіга І. Народнорозмовні елементи у мові українських ділових текстів XVI - першої половини XVII ст //Мовознавство. - 1992. - № 6. - С.3-11.
29. Шевельов Ю. Внесок Галичини у формування української літературної мови. - Львів-Нью-Йорк,1996. - С.27-108.
30. Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900-1941). Стан і статус.- Чернівці,1998. - С.113-139.

31. Шевельов Ю. Традиція і новаторство в лексиці і стилістиці І.П.Котляревського. - Чернівці, 1998.

